

5. Котюк І.І., Котюк О.І. Курс правознавства. Частина 3: Основи приватного права України. Рек. МОН України. Видання друге, доповнене і перероблене. – К.: Версія, 2006. – 269 с.
6. Трудове право України: курс лекцій: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]: У 4 ч. / Під заг. ред. Л.П. Грузінової, В.Г. Короткіна. – К.: Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), 2003. – Ч. 2. – 136 с.
7. Чемериська О.О. До питання про поняття трудового договору / О.О. Чемериська // Роль права та закону у громадянському суспільстві: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 20–12 квітня 2012 р.). – Одеса: у 3-х частинах. – Одеса ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – ч. 2. – 120 с.
8. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 р. № 1658 / Гройсман В.Б., Денісова Л.Л., Папієв М.М., Кубів С.І [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.
9. Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Трудове право України: [підручник] / [С.М.Прилипко, О.М. Ярошенко]. – 3-е вид., перероб. і доп. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. – 752 с.
10. Гладков Н.Г. Изменение содержания трудового договора / Н.Г. Гладков. – Ташкент, 1985. – 52 с.
11. Советское трудовое право: [учебник] / Под ред. А.С. Пашкова. – М.: Юрид. лит. – 1988. – 608 с.
12. Головина С.Ю. Понятийный аппарат трудового права: Дис. ...док. юрид. наук: 12.00.05. – трудовое право, право социального обеспечения / С.Ю. Головина. – Екатеринбург, 1998. – 363 с.
13. Богданюк Я.А. Умови трудового договору / Я.А. Богданюк // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 17-18 листопада 2012 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. – У 2-х томах. – Т.1 – 116 с.
14. Прудников В. К вопросу установления условий трудового договора в условиях рыночной экономики / В.Прудников // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – Молдова: Министерство юстиции республики Молдова. – № 9/3 (261), 2013. – 306 с.

УДК 349.2

СОЦЬКИЙ А.М.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАЦЯ» ТА «РОБОТА»

У статті здійснено аналіз наукової літератури та законодавства в частині положень щодо змісту понять «праця» та «робота». На цій основі зроблено спробу сформулювати авторську дефініцію поняття «робота», виокремити ознаки понять «праця» і «робота» та аргументувати їх співвідношення як абстрактної та конкретної категорій відповідно.

Ключові слова: *праця, робота, діяльність, право, потреба.*

В статье осуществлен анализ научной литературы и законодательства в части положений относительно содержания понятий «труд» и «работа». На этой основе сделана попытка сформулировать авторскую дефиницию понятия «работа», выделить признаки понятий «труд» и «работа» и аргументировать их соотношение как абстрактной и конкретной категорий соответственно.

Ключевые слова: *труд, работа, деятельность, право, потребность.*

© СОЦЬКИЙ А.М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін (Чернівецький юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)

In the article the author analyzes the scientific literature and the legislation provisions regarding the content of the concepts «labour» and «work». On this basis, he attempt to formulate the author's definition of the term «work», to highlight the features of the concepts «labour» and «work» and argue their value as abstract and concrete categories respectively.

Key words: labor, work, activity, right, need.

Вступ. Праця, безсумнівно, відіграє одну з головних ролей у житті кожного члена соціуму. Водночас, окрім поняття «праця», широко застосовуваною є також категорія «робота». І якщо в побуті використання одного чи іншого з цих понять у будь-якій ситуації не має суттєвого значення, то для науки питання правильного й доречного понятійного апарату є надважливим та принциповим.

У цьому контексті варто зазначити, що окремі аспекти вищевказаних категорій розглянуто у працях С.В. Венедіктова, Н.Д. Гетьманцевої, Ю.П. Дмитренка, І.Я. Кисельова, Р.З. Лівшиця, Н.І. Єсінової, О.П. Колонтаєвського, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, С.А. Тузікова, В.І. Щербини та ін. Однак досі відсутні ґрунтовні дослідження щодо співвідношення понять «праця» та «робота», як і єдина позиція із цього приводу.

Постановка завдання. З огляду на зазначене потребує детального вивчення питання взаємозв'язку зазначених категорій на основі аналізу наукових джерел і законодавства, у чому й полягає мета написання цієї статті.

Результати дослідження. У нормах статті 24 Конституції України [1] відображено принцип рівності громадян, у тому числі чоловіків та жінок, у правах і свободах та перед законом. Він рівною мірою стосується і праці.

Водночас в Основному Законі нашої держави [1] про роботу йдеться у контексті питань роботи, яка виконується за рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан (стаття 43), роботи в нічний час (стаття 45), роботи Парламенту, Уряду, міністерств та інших органів виконавчої влади (статті 83, 88, 114–116), суміщення (статті 120, 127, 131, 148). Справедливим убачається твердження Б.М. Генкіна стосовно того, що така діяльність може здійснюватися або за примусом (адміністративним, економічним), або за внутрішнім спонуканням, або за тим та іншим [7, с. 7].

Загалом у Конституції України [1] поняття «праця» вжито 13 разів, а поняття «робота» – 15 разів.

За змістом другого речення частини третьої статті 43 Основного Закону України [1] та частини третьої статті 4 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [3] робота є працею.

Одночасно у статті 23 Загальної декларації прав людини [2] визначено, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття. Отже, згідно із процитованою нормою праця й робота розмежовуються.

При цьому, на думку деяких науковців, поняття «праця» і «робота» нерівноцінні, адже перше є явищем суспільним, властивим тільки людині, а друге – поняттям фізичним [11, с. 42].

Вищезазначене, на жаль, не дає розуміння щодо зіставлення досліджуваних понять. Отже, щоб знайти відповіді на окреслене нами питання, насамперед спробуємо визначитися зі змістом категорій «праця» та «робота».

За змістом статті 2 Кодексу законів про працю України [4] право громадян України на працю є правом на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, що забезпечується державою. Аналізуючи цю дефініцію, доходимо висновку, що законодавець у рамках трудового законодавства розуміє працю як оплачувану роботу, про що вже зазначалося вище.

В енциклопедичній літературі поняттю «праця» надано таке визначення: праця (англ. labour) – 1) енерговитратна, свідома цілеспрямована, утворювальна суспільно корисна діяльність; 2) процес перетворення ресурсів природи у цінності та блага, що здійснюється і керується людиною під дією як зовнішніх стимулів (економічних та адміністративних), так і внутрішніх спонукань; 3) один із основних видів людської діяльності (спілкування, гра, навчання) [10, с. 473].

Водночас у науковій літературі є значна кількість визначень поняття «праця», які через свою загальність та абстрактність не відображають характерних ознак досліджуваного поняття. Для прикладу: «сам процес, який є складним, багатоаспектним та інноваційним» [15, с. 10]; природна властивість у житті людини, форма її самовираження е праці та за допомогою праці

[8, с. 64]; виконання трудової функції [9, с. 35] тощо. До їх числа, на нашу думку, можна віднести визначення поняття «праця», що міститься в економічній науковій літературі, а саме: це – діяльність людини, яка відповідає вимогам принципів усвідомленості, цілеспрямованості, результативності, суспільної корисності і енерговитратності дій [19, с. 7].

- Науковці пропонують розуміти працю як
- діяльність, спрямовану на розвиток людини і перетворення ресурсів природи в матеріальні, інтелектуальні і духовні блага [7, с. 7];
 - діяльність, спрямовану на створення матеріальних і духовних цінностей [17];
 - природну якість людини, спрямовану на створення матеріальних і духовних цінностей; корисну діяльність, що спрямована на отримання заздалегідь спланованого результату [8, с. 60, 64].
- Автори цих визначень єдині в позиції стосовно результативності праці, яка проявляється у створенні різноманітних благ або в намірі створити такі блага в результаті здійснюваної роботи;
- доцільну діяльність людей, спрямовану на створення матеріальних і культурних цінностей [11, с. 42];
 - доцільну діяльність, у результаті якої створюються матеріальні і духовні цінності та умови, необхідні для задоволення суспільних та індивідуальних потреб [8, с. 62];
 - специфічну активність людини, яка ідентифікує себе з певним професійним співтовариством і відтворенням навичок, установок, знань у певному виді діяльності [18, с. 161];
 - діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичних та розумових затрат і мають своїм призначенням створення матеріальних і духовних цінностей [9, с. 34].
- Водночас зазначимо, що багато науковців розмежовують працю на розумову та фізичну [9, с. 35; 13];
- особисту вольову діяльність особи [9, с. 107].

В останніх визначеннях зауважується, що праця є діяльністю, здійснюваною людиною. Отже, науковцями, чії думки процитовано, як і багатьма з тих, про кого йтиметься нижче, заперечується можливість здійснення праці юридичною особою.

Окрім того, у контексті вказаних визначень треба зазначити, що їхній зміст відображає правове розуміння досліджуваної категорії у вузькому сенсі.

При цьому кризь призму юридичної науки широке розуміння зводиться до сприйняття праці як первинно необхідної, суспільно-корисної, інноваційної, доцільної, цілеспрямованої, особистої, вольової, оціночної діяльності, пов'язаної з реалізацією унікальних властивостей людини – фізичних та розумових здібностей – шляхом її творчого і фізичного самоствердження, свідомої і цілеспрямованої зміни навколишнього середовища з метою створення (нових) матеріальних і духовних цінностей та задоволення на цій основі потреб та інтересів людини, суспільства, держави, і такої, що породжує особливий вид суспільних відносин та потребує у зв'язку із цим правового регулювання [8, с. 65].

Як ми мали змогу переконатися, поняття «праця» є широко досліджуваним науковцями. Водночас остання його дефініція, на наш погляд, повною мірою відображає зміст досліджуваного поняття.

Отже, з урахуванням вищезазначеного до основних ознак праці належать такі:

- реалізується відповідно до принципів рівності та добровільності;
- вільно обирається та на неї вільно погоджуються;
- здійснюється фізичною особою;
- може носити розумовий, фізичний або комбінований характер;
- є способом матеріального забезпечення особою власного життя або, іншими словами, здобуття джерел для забезпечення життєвих потреб;
- результатом праці є задоволення індивідуальних, колективних та суспільних потреб;
- за загальним правилом за працю надається винагорода;
- умови здійснення права на працю забезпечуються державою;
- право на працю є передумовою виникнення інших прав, у тому числі на відпочинок, на страйк тощо.

Переходячи до визначення змісту поняття «робота», маємо констатувати його недостатню дослідженість на науковому рівні.

Думки науковців із цього питання полягають у такому. Поняття «робота» включає як змістовну сторону виконання тієї або іншої діяльності, так і організаційну [6, с. 257]. Будь-яка робота має розумові та фізичні компоненти [9, с. 35].

За словниковою літературою робота є предметом праці, тим, над чим хто-небудь працює [5, с. 1037]. Отже, «праця» є ширшим поняттям, ніж «робота».

На думку І. Козуб, є два підходи до розуміння роботи – фактичний і юридичний. За першим робота – це будь-яка цілеспрямована діяльність людини, спрямована на створення конкретного матеріального чи духовного блага, за другим – це встановлений законодавством вид діяльності людини, спрямований на створення конкретного матеріального чи духовного блага [12, с. 125].

О.І. Процевський вважає, що людина вільно обирає чи погоджується не на працю, як це записано у статті 43 Конституції України, а на роботу, яку для неї створює та пропонує держава. Держава повинна створити робочі місця і пропонувати роботу, яку людина може обирати чи на яку вільно погоджуватися. Саме роботу, а не працю, бо працею володіє людина, а роботу створює держава [16, с. 102].

З огляду на викладене роботі властиві такі ознаки:

- здійснюється за внутрішнім спонуканням або за примусом;
- вільно обирається та здійснюється людиною;
- забезпечується державою;
- може бути розумовою та фізичною, а також комбінованою;
- є предметом праці;
- метою здійснення є створення благ та задоволення потреб.

З огляду на викладене пропонуємо авторське поняття категорії «робота». Це – цілеспрямована розумова та/або фізична діяльність людини в рамках реалізації права на працю, здійснювана за внутрішнім спонуканням або за примусом із метою створення різноманітних, заздалегідь передбачуваних благ та задоволення індивідуальних, колективних чи суспільних потреб, що забезпечується державою.

З огляду на вищезазначене доходимо висновку, що праця і робота мають низку спільних ознак. Проте це не забезпечує їх тотожності, адже праця є поняттям абстрактним, а робота – конкретним. Відтак людина, реалізуючи конституційне право на працю, виконує конкретну роботу.

Насамкінець цілком обґрунтованим вважаємо застосування у трудовому праві понять «роботодавець» та «працівник», адже перше охоплює суб'єктів, які надають роботу працівнику на підставі трудового договору, контракту чи іншого юридичного факту, а друге – суб'єктів, які реалізують право на працю шляхом укладення відповідної домовленості про роботу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – С. 270.
4. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Ірпінь, 2004. – 1440 с.
6. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент : Учеб. – 3-е изд. – М. : Гардарики, 2002. – 528 с.
7. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. Учеб. для вузов. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд. группа НОРМА ИНФРА-М, 2000. – 412 с.
8. Гетьманцева Н.Д. Поняття і сутність праці як правової категорії / Н.Д. Гетьманцева // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7. – С. 60–65.
9. Дмитренко Ю.П. Трудове право України : підруч. / Ю.П. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 624 с.
10. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.
11. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения : учеб. пособ. – К. : Кондар, 2003. – 464 с.
12. Козуб І. Природа права на працю осіб із зниженою працездатністю / І. Козуб // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 122–125.
13. Колонтаєвський О.П. «До питання щодо визначення сутності категорій «діяльність», «праця» та «робота» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/viewFile/788/730>.
14. Михайлова Т.М. Труд : опыт социально-философского изучения / Т.М. Михайлова. – М. : Academia, 1999. – 184 с.
15. Процевський О.І. Методологічні засади трудового права : монографія / О.І. Процевський. – Х. : ХНАДУ, 2014. – 260 с.

16. Процевський О.І. Новий зміст права на працю – основа реформування трудового законодавства України / О.І. Процевський // Право України. – 1999. – № 6. – С. 101–104.
17. Спивак В.А. Организационное поведение и управление персоналом. – СПб : Издательство «Питер», 2000. – 416 с.
18. Тузіков С.А. Загальні поняття психології праці. Деякі аспекти взаємозв'язку психології людини і праці / С.А. Тузіков, В.А. Молодцов, А.Ф. Лазутський, В.В. Яценко // Вісник ХНАДУ. – № 59. – 2012. – С. 158–162.
19. Экономика и социология труда : учеб. / под. ред. А.Я. Кибанова. – 3-е изд., доп. и перераб. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 638 с.

УДК 349.3:36

ЧИЖОВ Д.А.

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УЧАСНИКІВ АТО

Стаття присвячена аналізу системи суб'єктів, які забезпечують реалізацію права на соціальний захист учасників антитерористичної операції в Україні. Залежно від змісту прав і обов'язків цих суб'єктів виокремлено суб'єкти, які надають соціальний захист, та суб'єкти, які сприяють в отриманні соціального захисту.

Ключові слова: суб'єкти права соціального захисту, суб'єкти, які надають соціальний захист, суб'єкти, які сприяють в отриманні соціального захисту, учасники АТО.

Статья посвящена анализу системы субъектов, обеспечивающих реализацию права на социальную защиту участников антитеррористической операции в Украине. В зависимости от содержания прав и обязанностей этих субъектов выделены субъекты, оказывающие социальную защиту, и субъекты, которые способствуют в получении социальной защиты.

Ключевые слова: субъекты права социальной защиты, субъекты, оказывающие такую защиту, субъекты, которые способствуют в получении социальной защиты, участники АТО.

This article analyzes the system of which ensure the realization of the right to social protection of participants of the antiterrorist operation in Ukraine. Depending on the content of these rights and obligations sub'ktiv, isolated entities that provide social protection and entities that contribute in obtaining social security.

Key words: social security entities, entities that provide social protection, of which contribute in obtaining Social Security participants ATO.

Вступ. Події на сході України в 2014 р. зумовили розширення сфери діяльності суб'єктів забезпечення соціального захисту. Для формування ефективного механізму забезпечення права на соціальний захист учасників антитерористичної операції, що відбувається в Україні через збройну агресію Росії проти України, необхідно визначити перелік суб'єктів забезпечення соціального захисту та їх компетенцію. Це дасть змогу розкрити чітку інституційну систему соціального захисту учасників АТО¹, запобігти можливими прогалинам та/чи суперечностям у питанні розмежування повноважень органів державної влади у цій сфері.

© ЧИЖОВ Д.А. – аспірант (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)